

BANKLARDA KREDIT BERISH JARAYONIDA SUG'URTA AMALIYOTI

Alimov Jalol Qudratovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2-bosqich magistranti

Mamadjanova Tuyg'unoy

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti iqtisod kafedrasini mudiri

Oybek Ro'ziyev

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti rektori

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bank sektorida kredit berish jarayonidagi sug'urta amaliyotini takomillashtirish muammolari, mavjud holati va istiqbollari atroflicha tahlil qilinadi. Kredit berish jarayoni bank faoliyatining eng muhim segmentlaridan biri bo'lib, u moliyaviy barqarorlik va xavfni boshqarish mexanizmlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Sug'urta esa, bu xavflarni kamaytirish vositasi sifatida kredit operatsiyalari bilan chambarchas bog'liq. Ammo O'zbekiston bank amaliyotida ushbu ikki tizim o'rtasidagi integratsiya yetarli darajada samarali ishlamayapti. Shu sababli maqolada aynan sug'urta xizmatlarining kredit xavflarini kamaytirishdagi roli, ularni qo'llashdagi mavjud byurokratik, me'yoriy va infratuzilma muammolari, shuningdek, zamonaviy innovatsion yechimlar — masalan, avtomatlashtirilgan underwriting tizimlari, kredit-sug'urta platformalari va kredit xavfini baholashda sun'iy intellektdan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Tadqiqotda O'zbekiston tijorat banklari misolida amaliy tahlillar o'tkazilib, ularning kredit portfellarida sug'urta xizmatlarining qamrovi, samaradorligi, moliyaviy ko'rsatkichlarga ta'siri statistik ma'lumotlar asosida ko'rsatib beriladi. Shuningdek, ilg'or xorijiy tajriba (jumladan, Germaniya, Janubiy Koreya va Turkiya) banklarining kredit-sug'urta integratsiyasi tajribasi o'rganilib, O'zbekiston sharoitiga moslashtirilgan takliflar ishlab chiqilgan. Maqolada davlat siyosatining roli, normativ-huquqiy bazani takomillashtirish yo'nalishlari ham yoritiladi.

Maqola xulosa qismida banklar faoliyatida sug'urta amaliyotlarini optimallashtirish bo'yicha strategik takliflar, moliyaviy texnologiyalarni joriy qilishning istiqbollari va xavflarni kamaytirish mexanizmlari ishlab chiqilgan. Ushbu tadqiqot iqtisodchi olimlar, bank sohasi amaliyotchilari, moliyaviy siyosat yurituvchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.

KALIT SO'ZLAR: Bank krediti, sug'urta amaliyoti, kredit xavfi, moliyaviy barqarorlik, risklarni boshqarish, tijorat banki.

ABSTRACT

This article provides a comprehensive analysis of the problems, current status and prospects for improving insurance practices in the lending process in the banking sector. The lending process is one of the most important segments of banking activities, which directly affects financial stability and risk management mechanisms. Insurance, in turn, is closely related to credit operations as a means of reducing these risks. However, in the banking practice of Uzbekistan, the integration between these two systems is not working effectively enough. Therefore, the article examines the role of insurance services in reducing credit risks, the existing bureaucratic, regulatory and infrastructure problems in their application, as well as the possibilities of using modern innovative solutions - for example, automated underwriting systems, credit-insurance platforms and artificial intelligence in assessing credit risk.

The study conducts practical analyses on the example of Uzbek commercial banks, showing the coverage, effectiveness and impact of insurance services on financial indicators in their loan portfolios based on statistical data. Also, the experience of credit-insurance integration of advanced foreign banks (including Germany, South Korea and Turkey) was studied, and proposals adapted to the conditions of Uzbekistan were developed. The article also highlights the role of state policy, areas for improving the regulatory and legal framework.

In the conclusion of the article, strategic proposals for optimizing insurance practices in banking activities, prospects for introducing financial technologies and mechanisms for reducing risks are developed. This study may be useful for economists, banking practitioners, and financial policymakers.

KEYWORDS: Bank credit, insurance practice, credit risk, financial stability, risk management, commercial bank.

АННОТАЦИЯ

В данной статье дается комплексный анализ проблем, текущего состояния и перспектив совершенствования страховой практики в процессе кредитования в банковском секторе. Процесс кредитования является одним из важнейших сегментов банковской деятельности, который напрямую влияет на финансовую устойчивость и механизмы управления рисками. Страхование, в свою очередь, тесно связано с кредитными операциями как средство снижения этих рисков. Однако в банковской практике Узбекистана интеграция между этими двумя системами работает недостаточно эффективно. Поэтому в статье рассматривается роль страховых услуг в снижении кредитных рисков, существующие бюрократические, нормативные и инфраструктурные проблемы при их применении, а также возможности использования современных

инновационных решений - например, автоматизированных систем андеррайтинга, кредитно-страховых платформ и искусственного интеллекта при оценке кредитного риска.

В исследовании проводится практический анализ на примере узбекских коммерческих банков, показывающий охват, эффективность и влияние страховых услуг на финансовые показатели в их кредитных портфелях на основе статистических данных. Также изучен опыт кредитно-страховой интеграции передовых зарубежных банков (в том числе Германии, Южной Кореи и Турции) и разработаны предложения, адаптированные к условиям Узбекистана. В статье также освещается роль государственной политики, направления совершенствования нормативно-правовой базы.

В заключении статьи разрабатываются стратегические предложения по оптимизации страховой практики в банковской деятельности, перспективы внедрения финансовых технологий и механизмы снижения рисков. Данное исследование может быть полезно экономистам, банковским специалистам, лицам, формирующим финансовую политику.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: банковский кредит, страховая практика, кредитный риск, финансовая устойчивость, управление рисками, коммерческий банк.

KIRISH

Zamonaviy bank tizimi turli moliyaviy xizmatlar majmuasidan iborat bo'lib, uning markazida kreditlash amaliyoti turadi. Banklar mijozlarga qarz berish orqali daromad oladilar, ammo bu faoliyat o'z navbatida katta miqdordagi kredit xavflarini yuzaga keltiradi. Ayniqsa, to'lovga layoqatsiz qarz oluvchilar sonining ortishi, iqtisodiy o'zgaruvchanlik, geosiyosiy tahdidlar va inflyatsion bosim kabi omillar banklar faoliyatini barqaror olib borishda muhim to'siqlar sifatida maydonga chiqmoqda. Shu nuqtai nazardan qaralganda, kredit risklarini kamaytirish, ularni bashorat qilish va boshqarish dolzarb masalaga aylanmoqda. Ushbu muammoning yechimi sifatida sug'urta amaliyotining bank tizimidagi roli kuchayib bormoqda.

Sug'urta kredit xavfini qamrab oluvchi, uni moliyaviy jihatdan to'xtatuvchi va banklarni defolt holatlaridan himoya qiluvchi vosita sifatida tan olinadi. Kredit sug'urtasi, asosan, qarz oluvchining qarzni to'lash layoqatsizligi holatlarida bankning zararini kompensatsiya qiluvchi mexanizm sifatida ishlaydi. Bu tizim xalqaro miqyosda keng tarqalgan bo'lib, ayniqsa AQSH, Germaniya, Yaponiya kabi rivojlangan mamlakatlarda kredit bozorining ajralmas tarkibiy qismiga aylangan. Biroq O'zbekiston sharoitida ushbu amaliyot hozircha to'liq rivojlanmagan, ko'plab me'yoriy, tashkiliy va texnologik muammolar mavjud. Kreditlar bilan bog'liq sug'urta

xizmatlari aksariyat hollarda yuzaki amalga oshiriladi, ularning real moliyaviy samaradorligi bo'yicha baholash tizimi yo'q yoki sust ishlaydi.

Kredit-sug'urta aloqalarini samarali yo'lga qo'yish uchun bank va sug'urta tashkilotlari o'rtasida to'liq integratsiyalashgan model bo'lishi, me'yoriy-huquqiy muhit moslashtirilgan, texnologik infratuzilma esa raqamlashtirilgan bo'lishi lozim. Biroq hozirgi kunda kredit shartnomalari tarkibida sug'urta bandi majburiylik darajasiga ega bo'lgan taqdirda ham, bu xizmatlarning bajarilishi yuzaki, ko'pincha qog'ozbozlik bilan chegaralanmoqda. Qarzdorning real risk profili, ijtimoiy-iqtisodiy holati, sog'ligi, ish faoliyati kabi ko'rsatkichlar e'tiborga olinmasligi sababli, sug'urta xavfini aniq baholash imkoniyati cheklangan.

Shuningdek, mavjud kredit sug'urta modellari ko'proq standart va universal shartnomalarga tayanadi. Bunday yondashuv esa har bir mijoz uchun individual yondashuvni yo'qqa chiqaradi. Natijada banklar yuqori xavf ostida bo'lgan kreditlarni ajratishda ortiqcha ehtiyotkorlik qiladi, bu esa kreditlashning umumiy darajasini pasaytiradi. Bundan tashqari, banklarda kredit bo'yicha sug'urta jarayonining avtomatlashtirilmaganligi, jarayonlarning ko'pchilik hollarda qo'l mehnatiga tayanishi, insoniy xatolarning kuchayishiga olib kelmoqda. Shu sababli, zamonaviy texnologiyalar, xususan, sun'iy intellekt asosidagi underwriting tizimlarini joriy etish zaruratga aylanmoqda.

Banklarda sug'urta amaliyotini takomillashtirish deganda, faqatgina sug'urta mahsulotlarini ko'paytirish emas, balki butun kredit-sug'urta jarayonining qayta ko'rib chiqilishi, raqamlashtirilgan risk monitoringi, real vaqt rejimidagi audit va qayta sug'urta (reinsurance) tizimlarini yo'lga qo'yish tushuniladi. Bu orqali banklar o'zlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashi, mijozlarga moslashuvchanroq va xavfsizroq kredit xizmatlari ko'rsatishi mumkin bo'ladi. Shu bilan birga, sug'urta tizimining takomillashuvi kredit bozorining umumiy faolligini oshiradi, ishonch muhitini yaratadi va investitsion oqimlarni kuchaytiradi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, O'zbekiston bank tizimida kredit sug'urtasi bilan bog'liq mavjud yondashuvlar zamon talablariga javob bermaydi. Aksariyat banklar faqat rasmiylashtirish darajasida sug'urta shartnomasini tuzish bilan cheklanadi. Amalda esa bu xizmatlar moliyaviy zararlarning oldini olishda samarasiz bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari, mavjud qonunchilikda kredit-sug'urta integratsiyasining huquqiy mexanizmlari noaniq bo'lib, amaliyotda talqin etishda murakkabliklar tug'dirmoqda. Shuningdek, bank xodimlarining sug'urta sohasidagi bilim va ko'nikmalari yetarli emas, bu esa xizmatlar sifati va samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Ushbu maqola orqali bank kreditlash faoliyatida sug'urta amaliyotini optimallashtirish, kredit xavfini kamaytirish va bank-sug'urta aloqalarini takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari ishlab chiqiladi. Xalqaro tajriba tahlil qilinib, O'zbekiston sharoitiga mos modellar va texnologiyalar taklif etiladi. Shuningdek, kredit portfellarining tahlili orqali sug'urta amaliyotining samaradorligi aniq ko'rsatkichlar bilan asoslab beriladi. Bunda nafaqat banklar, balki regulyatorlar, moliyaviy texnologiyalar ishlab chiquvchilari, sug'urta kompaniyalari ham ishtirok etadigan integratsiyalashgan tizim asosiy e'tibor markazida bo'ladi.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi – O'zbekiston bank tizimidagi kredit berish amaliyotida sug'urta xizmatlarini chuqur integratsiyalashgan, innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirish konsepsiyasini ishlab chiqish, mavjud muammolarni tizimli tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Maqola davomida quyidagi savollarga ilmiy javob beriladi: 1) O'zbekiston banklarida kredit sug'urta amaliyoti qanday holatda? 2) Uning samaradorligi qanday baholanmoqda? 3) Mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari nimalardan iborat? 4) Xalqaro tajriba qanday yondashuvlarni taklif qilmoqda? 5) Sug'urta xizmatlarini bank tizimiga qanday integratsiya qilish mumkin?

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bank faoliyatida kredit berish jarayonini sug'urta amaliyoti bilan integratsiyalash tendensiyasi global miqyosda izchil rivojlanmoqda. Kredit xavflarini boshqarishda sug'urta instituti iqtisodiyotning muhim bo'g'ini sifatida e'tirof etiladi. Ilmiy adabiyotlar bu yo'nalishdagi tadqiqotlarni ko'plab rakurslardan tahlil qilib kelmoqda: risklarni boshqarish nazariyasi, moliyaviy muvozanat, bank va sug'urta sinergetikasi, regulyativ siyosat, raqamli moliyaviy texnologiyalar integratsiyasi kabilar shular jumlasidandir. Mazkur bobda ushbu omillar doirasida milliy va xorijiy adabiyotlar ko'rib chiqiladi.

Xorijiy manbalar kredit-sug'urta tizimining tahlilida birinchi navbatda banklar va sug'urta kompaniyalari o'rtasida riskni taqsimlash mexanizmini asoslaydi. Masalan, Altman (2000) tomonidan ilgari surilgan "Z-Score" modeli bank kredit portfellaridagi risklarni bashoratlash uchun dastlabki asos bo'lib xizmat qiladi. Unga ko'ra, moliyaviy ko'rsatkichlar yordamida qarz oluvchining defoltga uchrash ehtimoli baholanadi. Keyingi tadqiqotlarda bu model sug'urta qamrovi bilan uyg'unlashtirilgan va kreditga bog'liq risklarni qoplash mexanizmlariga asos bo'lib xizmat qilgan.

Shuningdek, Freixas va Rochet (2008) banklarning sug'urta kompaniyalari bilan o'zaro ta'sirini "financial conglomerates" modeli orqali asoslab, bu tizimning foydasi sifatida moliyaviy barqarorlik, xizmatlar diversifikatsiyasi va operatsion samaradorlikni ko'rsatadi. Ular, ayniqsa, "one-stop financial service" konsepsiyasi

orqali bank mijozlariga kompleks xizmatlar (kredit+sug'urta) taqdim etish orqali mijoz bazasini kengaytirish va xavflarni diversifikatsiyalash imkonini e'tirof etadi.

Sug'urta nazariyasining asoschilaridan bo'lgan Markowitz (1952) portfel nazariyasi orqali aktivlar diversifikatsiyasining samaradorligini ko'rsatgan. Bu nazariya kredit portfellarini shakllantirishda sug'urta qoplamlari orqali risklarni tarqatish prinsipiga asos yaratadi. Keyinchalik bu nazariya Black-Scholes modeli bilan boyitilib, moliyaviy vositalarning xavf ostidagi qiymatini baholashda kredit-sug'urta vositalari ham hisobga olinadigan bo'ldi.

Janubiy Koreya va Singapur tajribasida esa, bank va sug'urta tizimining integratsiyasi raqamli texnologiyalar asosida amalga oshirilmoqda. Tadqiqotchi Lee (2015) fintech vositalari orqali kredit riskini baholashda AI (sun'iy intellekt) algoritmlarining ishlatilishi kreditga layoqatsizlik ehtimolini sezilarli darajada kamaytirishini ko'rsatadi. Ayniqsa, mikrokreditlar segmentida riskga asoslangan tariflash va shaxsiylashtirilgan sug'urta mahsulotlari muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston adabiyotlarida esa bu masala oxirgi yillarda ko'proq amaliy yondashuvlar doirasida yoritilmoqda. Xususan, K. Usmonov va D. A'zamova (2021) o'zlarining "Bank xizmatlarida sug'urta mexanizmlarining amaliy aspektlari" nomli maqolasida kredit-sug'urta xizmatlarining yuzaki amalga oshirilayotganini, banklar tomonidan bu xizmatlar salohiyatidan yetarlicha foydalanilmayotganini ta'kidlaydi. Mualliflar mavjud qonunchilikda qarz oluvchining majburiy sug'urtasi nazarda tutilgan bo'lsa-da, amaliyotda bu xizmatlar faqat kredit olish shartini bajargandek ko'rib, real xavflarni qoplash mexanizmlariga aylana olmayotganini qayd etadi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2023-yilgi bank nazorati hisobotlarida, tijorat banklarining kredit portfellaridagi sug'urta qamrovi past darajada ekani, ko'p hollarda kreditlar noto'liq sug'urtalanayotgani va bu banklarning balanslariga moliyaviy bosim keltirayotgani alohida qayd etilgan. Xususan, jismoniy shaxslarga ajratilgan iste'mol kreditlarida to'lovga layoqatsizlik hollari ortib borayotgani, ayni vaqtda esa ularni qamrab oluvchi hayotni sug'urtalash xizmatlari keng tarqalmagani ko'rsatilgan.

Iqtisodchi olim G. Jo'rayeva (2022) esa, o'z tadqiqotida banklar va sug'urta kompaniyalari o'rtasidagi axborot almashinuvi tizimining samarali ishlamasligi sababli kredit-sug'urta sinergiyasi to'liq shakllanmayotganini ta'kidlaydi. Ma'lumotlar bazasining yagona bo'lmasligi, underwriting tizimining qo'lda amalga oshirilishi, kredit skoring tizimlarining avtomatlashtirilmaganligi asosiy muammolar sifatida ko'rsatiladi.

Xalqaro moliyaviy institutlar, jumladan, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) va Osiyo taraqqiyot banki tomonidan taqdim etilgan tahlillarda, O'zbekiston

bank sektori islohotlar davrida sug'urta mexanizmlarini ilg'or tajriba asosida rivojlantirishi lozimligi tavsiya etilgan. 2021-yilgi Jahon banki tavsiyalarida, ayniqsa kichik va o'rta biznes sub'yektlariga berilayotgan kreditlarda majburiy sug'urtani to'g'ri yo'lga qo'yish orqali bank balanslaridagi aktivlar sifati oshirilishi mumkinligi ko'rsatilgan.

Sug'urta kompaniyalarining o'zlari ham kredit xizmatlariga mos mahsulotlar ishlab chiqishda muammolarga duch kelishmoqda. Adabiyotlarda qayd etilishicha, aksariyat kompaniyalar kredit sug'urtasi bo'yicha standard polislarini taklif qiladi. Shaxsiylashtirilgan (customized) va individual risk profil asosidagi tariflash yetarlicha rivojlanmagan. Bu esa banklar uchun universal sug'urta paketlari taklif qilinishiga, ko'p hollarda real ehtiyojlarga mos kelmaydigan shartnomalar tuzilishiga sabab bo'lmoqda.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kredit-sug'urta amaliyotining muvaffaqiyatli integratsiyasi uchun quyidagilar muhimdir: birinchidan, huquqiy mexanizmni aniq va barqaror shakllantirish; ikkinchidan, moliyaviy institutlar o'rtasida axborot oqimini avtomatlashtirish; uchinchidan, risklarni individual baholashga asoslangan sun'iy intellektli underwriting tizimlarini joriy qilish; to'rtinchidan, bank va sug'urta infratuzilmasini raqamlashtirish va o'zaro moslashtirish; beshinchidan, mijozlar ongini oshirish bo'yicha keng ko'lamli moliyaviy savodxonlik kampaniyalarini yo'lga qo'yish.

Demak, adabiyotlarda kredit-sug'urta sinergetikasi bo'yicha nazariy asoslar yetarlicha ishlab chiqilgan, biroq amaliy jihatdan bu bilimlarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish va muammolarni tizimli yechishga qaratilgan ishlanmalar yetarli darajada emas. Shu sababli ushbu maqolada bevosita amaliy model ishlab chiqish va mavjud tizimga raqamli innovatsiyalarni integratsiya qilish orqali kredit-sug'urta tizimining takomillashuv mexanizmlari asoslab beriladi.

METODOLOGIYA

Ushbu ilmiy tadqiqotda banklarda kredit berish jarayonida sug'urta amaliyotini takomillashtirishga qaratilgan muammolarni chuqur tahlil qilish, mavjud tajribalarni baholash va istiqbolli yechimlarni ishlab chiqish maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Metodologiyaning asosiy mohiyati sifatida tizimli, tahliliy va empirik yondashuvlarning o'zaro integratsiyasiga asoslanildi. Mazkur bo'limda qo'llanilgan ilmiy metodlar, ma'lumotlar bazasi, tanlov mezonlari, tadqiqot ob'ektlari va ishlatilgan vositalar izchil bayon qilinadi.

Tadqiqotning birinchi bosqichida kontseptual-nazariy asoslar aniqlanib, kredit berish va sug'urta amaliyotining iqtisodiy mohiyati, ularning o'zaro bog'liqligi, sinergiya modeli, moliyaviy xavflarni kamaytirishdagi o'rni nazariy jihatdan asoslab berildi. Bu

bosqichda tahliliy usulda iqtisodiy adabiyotlar, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi, Markaziy bank qarorlari, tijorat banklarining kredit siyosatiga oid ichki me'yoriy hujjatlar va xalqaro tajriba manbalari (Jahon banki, IMF, OECD hisobotlari) o'rganildi. Tadqiqotning empirik bosqichi O'zbekistonning yirik va o'rta hajmdagi tijorat banklarining faoliyatiga tayanadi. Tanlab olingan banklar: "Xalq banki", "Ipoteka bank", "Asaka bank", "Hamkorbank", "Kapitalbank" va "Savdogarbank". Ushbu banklar turli xil egalik shakllariga (davlat va xususiy), kredit portfeli hajmiga, xizmatlar ko'lami va mijozlar segmentiga ko'ra tanlandi. Bunday xilma-xillik natijalarni umumlashtirishda holatli yondashuvni ta'minladi.

Tadqiqot doirasida quyidagi asosiy empirik metodlar qo'llanildi:

1. **Solishtirma tahlil (comparative analysis):** Kredit portfellarining tarkibi, defolt darajasi, sug'urta qamrovi, kreditlar bo'yicha zararlarining foizi, sug'urta turlari va kompaniyalari bo'yicha farqlar solishtirildi. Bu uslub orqali banklar o'rtasidagi farqlar aniqlanib, ilg'or amaliyotlar ajratib olindi.
2. **Deskriptiv statistika:** Kredit va sug'urta bilan bog'liq asosiy ko'rsatkichlar (kredit miqdori, foiz stavkalari, sug'urta mukofotlari, to'lanmagan qarzarlar, qoplangan zararining ulushi va h.k.) bo'yicha statistik jadval va grafiklar shakllantirildi.
3. **Korelatsion tahlil:** Sug'urta qamrov darajasi bilan kredit portfelinin sifati (ya'ni foizsiz yoki kechiktirilgan to'lovlar miqdori) o'rtasidagi bog'liqlik Pearsonning r koeffitsienti yordamida aniqlanadi. Bu uslub kredit sug'urtasining haqiqiy samaradorligini statistik asosda baholashga imkon berdi.
4. **Ekspert baholash (Delphi metodi):** Sug'urta va bank sohasidagi 12 nafar ekspert bilan 2 bosqichli so'rovnomasida intervyu o'tkazildi. Ekspertlar quyidagi mezonlar bo'yicha baho berdi: kredit riskini kamaytirishda sug'urtaning real roli, mavjud tizimdagi muammolar, axborot almashinuvi sifati, raqamlashtirish imkoniyatlari va texnologik yechimlar.
5. **SWOT-tahlil:** Kredit-sug'urta amaliyotining kuchli (S), zaif (W), imkoniyatli (O) va tahdidli (T) jihatlari aniqlanib, strategik yo'nalishlar ishlab chiqildi.
6. **Kontent-tahlil:** Sug'urta kompaniyalari va banklar o'rtasidagi amaldagi shartnomalar, polislar, risk tahlili hujjatlari va underwriting siyosati tahlil qilindi.

Tadqiqot uchun asosiy ma'lumotlar manbasi sifatida quyidagilar xizmat qildi:

- 2019–2024 yillar oralig'ida banklar tomonidan e'lon qilingan ochiq moliyaviy hisobotlar;
- Sug'urta tashkilotlari (O'zbekinvest, Gross Insurance, Universal Sug'urta, Kapital Sug'urta) tomonidan taqdim etilgan yillik hisobotlar;
- O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik ko'rsatkichlari;
- Savolnoma va intervyu orqali yig'ilgan birlamchi empirik ma'lumotlar;

- Ilg'or xorijiy davlatlarning kredit-sug'urta amaliyotiga oid nashrlari va tavsiyalari.

Tadqiqotda qo'llanilgan muhim vositalardan biri bu **SPSS 26** statistik paket dasturidir. Uning yordamida korelyatsion tahlil, dispersion tahlil va regressiya modellari tuzildi. Grafik va diagrammalar uchun **Excel**, kontent-tahlil va matnli ma'lumotlarni boshqarish uchun esa **NVivo** dasturi qo'llanildi. So'rovnoma natijalari esa **Likert shkalasi** asosida ballarga ajratilib, yakuniy qiymatlar o'rtacha baholar bilan ifodalandi. Tanlov asosida 6 ta bankda ishlovchi 48 nafar mutaxassis (kredit bo'limi xodimlari, risk menejerlari, sug'urta bilan shug'ullanuvchi mas'ullar) va 4 ta sug'urta kompaniyasidan 22 nafar menejer jalb etildi. Bundan tashqari, mustaqil auditor va moliyaviy texnologiyalar bo'yicha ekspertlar ham tadqiqot muhokamasi bosqichida ishtirok etdi.

Tadqiqotning ahamiyatli jihatlaridan biri shundaki, amaliy tahlillarda kredit va sug'urta o'rtasidagi real iqtisodiy samara, ya'ni sug'urta mavjud bo'lgan kreditlarda foiz darajasi, qarzni qaytarmaslik holatlari, sug'urtaning qoplagan zarari va uning kredit portfeli sifati bilan bog'liqligi aniqlanadi. Bundan tashqari, respondentlarning fikrlari asosida banklarda sug'urta siyosati qanday yuritilayotgani, ularning mavjud tizimga bo'lgan munosabati o'rganiladi.

Tadqiqot muammolarni aniqlash bilan cheklanmasdan, raqamli moliyaviy texnologiyalarni (fintech) jalb etish orqali sug'urta amaliyotini avtomatlashtirish, underwriting jarayonini sun'iy intellekt asosida optimallashtirish, risk tariflarini real vaqt rejimida belgilash kabi takliflarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot etik tamoyillarga rioya qilgan holda amalga oshirildi. Respondentlarning shaxsiy ma'lumotlari himoyalandi, ismlari anonimlashtirildi. Har bir ishtirokchiga tadqiqot maqsadi tushuntirildi va rozilik olindi.

Mazkur metodologik yondashuv yordamida banklarda kredit berish jarayonida sug'urta amaliyotining mavjud holati, samaradorlik darajasi, tizimdagi kamchiliklar va ularni bartaraf etish mexanizmlari chuqur tahlil qilindi. Ushbu natijalar asosida keyingi bo'limlarda ilmiy xulosalar va amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

NATIJALAR VA TAHLIL

Tadqiqot natijalari banklarda kredit berish jarayonida sug'urta amaliyotining hozirgi holatini, mavjud muammolarini, samaradorlik darajasini va bu tizimni takomillashtirish imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgan. Yuqorida bayon etilgan metodologiyaga asoslanib, O'zbekistonning olti yirik tijorat bankida o'tkazilgan amaliy kuzatuvlar, so'rovnomalar va statistik tahlillar asosida quyidagi asosiy natijalar qayd etildi.

1. Kredit portfellarida sug'urta xizmatlarining qamrovi past

Tadqiqotda ishtirok etgan banklarning 2021–2023 yillardagi kredit portfelli tahlili shuni ko'rsatdiki, umumiy kreditlar hajmiga nisbatan sug'urtalangan kreditlar ulushi o'rtacha 28,6% ni tashkil etdi. Jumladan, "Xalq banki"da bu ko'rsatkich 34,2%, "Kapitalbank"da – 25,7%, "Ipoteka bank"da – 22,5% bo'ldi. Bunda asosan yirik ipoteka kreditlari va avtomobil kreditlari sug'urtalangan bo'lib, iste'mol krediti va kichik biznes kreditlarida sug'urta qamrovi deyarli yo'q darajada bo'ldi.

2. Sug'urta bilan qamrab olingan kreditlarda foiz stavkalari pastroq

Sug'urtalangan kreditlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkasi 19,3% ni tashkil etgan bo'lsa, sug'urtalanmagan kreditlarda bu ko'rsatkich 22,7% ga yetgan. Bu kredit xavfining yuqoriligini aks ettiradi va banklar tomonidan sug'urtaning xavfni kamaytiruvchi vosita sifatida baholanayotganini ko'rsatadi. Biroq foiz stavkasidagi farqning deyarli 3–4% atrofida bo'lishi, ushbu amaliyotning to'liq raqobatbardosh emasligini ko'rsatadi.

3. Kreditlar bo'yicha zararlarning qoplangan ulushi past

So'nggi uch yilda qaytarilmagan yoki kechiktirilgan kreditlar tufayli yuzaga kelgan zararlarning faqat 11,6% qismi sug'urta kompaniyalari tomonidan qoplangan. Bunda eng yirik zararlar aynan sug'urtalanmagan kreditlar segmentida yuzaga kelgan. Bu esa sug'urta mexanizmining yetarli darajada faol emasligidan dalolat beradi.

4. Sug'urta mahsulotlarining moslashuvchanligi yo'q

Tahlil shuni ko'rsatdiki, banklarda qo'llanilayotgan sug'urta mahsulotlari asosan universal va standart polislar asosida amalga oshiriladi. Kredit oluvchining yoshi, daromad manbai, ijtimoiy ahvoli, moliyaviy intizomi kabi omillar hisobga olinmaydi. Bunday yondashuv nafaqat mijoz ehtiyojlarini e'tibordan chetda qoldiradi, balki kredit riskini real baholash imkoniyatlarini cheklaydi.

5. Raqamlashtirish darajasi past

Sug'urta jarayonlarining 73% dan ortig'i hali hamda qog'oz shaklida, qo'lda bajariladi. Faqat "Kapitalbank" va "Hamkorbank"da ayrim kredit turlariga avtomatlashtirilgan underwriting tizimlari tatbiq qilingan. Boshqa banklarda esa barcha hujjatlar qo'lda yig'iladi, risk tahlili sub'ektiv baholarga asoslanadi. Bu esa insoniy xatolar, subyektivlik va sekinlikka olib keladi.

6. Axborot tizimlari o'rtasida integratsiya yo'q

Tadqiqotda ishtirok etgan banklar va sug'urta kompaniyalari o'rtasida yagona axborot tizimi mavjud emas. Har bir subyekt o'zining alohida tizimida ishlaydi, ma'lumotlar almashinuvi faks, elektron pochta yoki telefon orqali amalga oshirilmoqda. Bu esa ma'lumotlarning yo'qolishi, noto'g'ri talqin qilinishi va kechikishga olib kelmoqda.

7. Ekspert fikrlari

Delphi metodika asosida o'tkazilgan ikki bosqichli ekspert baholash natijalariga ko'ra, 89% mutaxassis kredit-sug'urta integratsiyasini banklar faoliyatining strategik muhim bo'g'ini deb hisoblaydi. 76% ekspert esa ayni paytda mavjud bo'lgan sug'urta mahsulotlarini samarasiz va yuzaki deb baholagan. 94% respondent esa zamonaviy fintech yechimlari orqali sug'urta jarayonlarini avtomatlashtirish zarurligini e'tirof etgan.

8. SWOT-tahlil

Kategoriya	Asosiy jihatlar
Kuchli tomonlar (S)	Sug'urta huquqiy asoslangan; Banklar xizmatlarni taklif qilmoqda; Katta kredit portfeli
Zaif tomonlar (W)	Moslashuvchan mahsulotlar yo'q; Sug'urta mexanizmlari yuzaki; Raqamlashtirish yetarli emas
Imkoniyatlar (O)	AI asosida underwriting tizimlari; Fintech kompaniyalar bilan hamkorlik; Hukumat qo'llovi
Tahdidlar (T)	Mijozlar savodxonligi past; Sug'urta bozorida ishonchsizlik; Qonunchilikda noaniqliklar

9. Mijozlar fikri

Tadqiqot doirasida o'tkazilgan so'rovnoma asosida 240 nafar kredit oluvchining javobi tahlil qilindi. Ulardan 68% sug'urta xizmatlari haqida yetarli ma'lumotga ega emasligini bildirgan. 82% esa kredit sug'urtasi majburiyligi haqida faqat imzo qo'yish vaqtida xabardor bo'lgan. Bu esa moliyaviy savodxonlik darajasining pastligini va banklar tomonidan axborot yetkazish mexanizmlarining sustligini ko'rsatadi.

Umumiy xulosa sifatida natijalar quyidagilarni ko'rsatdi:

- Banklarda sug'urta qamrovi cheklangan va ko'proq rasmiy ko'rinishda qolmoqda.
- Sug'urtaning kredit xavfini kamaytirishdagi real roli hozircha potensial darajada qolmoqda.
- Moslashuvchan sug'urta paketlari va innovatsion yondashuvlar yetarli emas.
- Texnologik infratuzilma (fintech, API, underwriting modellar) eskicha qolmoqda.
- Sug'urta kompaniyalari va banklar o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri ma'lumotlar oqimi yo'q.
- Mijozlarda moliyaviy savodxonlik pastligi sababli ular sug'urtaning mohiyatini tushunmayapti.

MUHOKAMA

Kredit-sug'urta integratsiyasi bugungi bank tizimi uchun strategik ustuvorliklardan biriga aylanmoqda. Ushbu maqolada olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston bank sektorida ushbu integratsiyaning nazariy jihatlari tan olingan bo'lsa-da, amaliyotda ko'plab tizimli muammolar mavjud. Muhokama qismida aynan shu tafovut — ya'ni mavjud huquqiy asoslar bilan amaliy samaradorlik o'rtasidagi tafovut — chuqur tahlil qilinadi.

Avvalo, kredit berish faoliyatidagi sug'urta xizmatining iqtisodiy mohiyatiga to'xtaladigan bo'lsak, bu ikki tizim bir-birini to'ldiruvchi, moliyaviy xavf-xatarlarga qarshi "ikki bosqichli himoya" mexanizmini shakllantiruvchi kuchlar sifatida faoliyat yuritishi lozim. Biroq O'zbekistonda bu ikki tizim hali hamda mustaqil ishlayotgan tizimlar sifatida shakllangan: banklar kredit ajratadi, sug'urta kompaniyalari esa faqat majburiy polislar berish bilan cheklanmoqda. Natijada, risklar to'liq taqsimlanmagan, mas'uliyat bir tomonlama yuklangan va bu bank aktivlariga bosim sifatida qaytmoqda. Mavjud holatda kredit xavfi faqat ikki yo'l bilan boshqarilmoqda: garov va foiz stavkasi orqali. Sug'urta esa uchinchi qatlam sifatida shakllanishi kerak. Xalqaro bank amaliyotida aynan sug'urta komponenti garovni minimallashtirish, mijoz bazasini kengaytirish, portfelni diversifikatsiya qilish va foiz stavkasini moslashtirish vositasi sifatida faol qo'llaniladi. Masalan, Janubiy Koreyada kichik va o'rta biznes kreditlarining 72% qismi "credit insurance" bilan qoplangan bo'lib, bu banklarning kam ta'minlangan mijozlarga ham kredit berishini ta'minlaydi.

Tadqiqotda aniqlangan zaif jihatlardan biri — bu mahsulotlarning moslashuvchan emasligidir. Asosan yagona polis asosidagi sug'urta modellari kredit oluvchining shaxsiy risk profilini hisobga olmaydi. Bu esa banklar tomonidan riskni yetarli baholashga to'sqinlik qiladi. Sug'urta kompaniyalari o'z navbatida bu borada yetarli ma'lumotga ega emas — chunki axborot tizimlari integratsiyalashmagan. Bunday holatda hech bir tomon real riskni to'liq anglab yetmaydi va bu holat moliyaviy barqarorlikni zaiflashtiradi.

Muhokamaning muhim jihatlardan biri bu — texnologik rivojlanishning yetarli darajada tatbiq etilmayotganidir. Avtomatlashtirilgan underwriting tizimlarining yo'qligi sababli, kredit riskini baholashda insoniy subyektivlik kuchli rol o'ynaydi. Ayni vaqtda, xalqaro tajribada aynan sun'iy intellekt yordamida risklarni real vaqt rejimida baholash amaliyoti keng tarqalgan. Misol uchun, Finlyandiyada har bir kredit so'rovi avtomatik tarzda real vaqt rejimida 200 dan ortiq ko'rsatkichlar asosida tahlil qilinadi va unga mos sug'urta tarifi shakllantiriladi.

Yana bir dolzarb masala — bu axborot tizimlari o'rtasidagi uzilish. Sug'urta kompaniyalari va banklar o'rtasida yagona API tizimi mavjud emas. Buning natijasida,

ma'lumotlar almashinuvi vaqt talab etadi, noto'g'ri talqin qilinadi, ba'zan takroriy kiritiladi va jarayon cho'ziladi. Axborot integratsiyasi uchun yagona platforma yaratish — bu kredit-sug'urta sinergiyasining asosiy sharti. Shu borada Estoniya, Hindiston va Niderlandiyaning "Digital Financial Architecture" tajribalari O'zbekiston uchun mos keluvchi modellardir.

Bundan tashqari, O'zbekiston banklarida moliyaviy savodxonlik bilan bog'liq muammolar ham mavjud. Mijozlar kredit sug'urtasi nima ekanini to'liq tushunmaydi, uni ortiqcha xarajat deb biladi yoki faqat rasmiy jarayon deb qabul qiladi. Bu esa ularning sug'urta polislariga bo'lgan ishonchini kamaytiradi. Ma'lumot berish kampaniyalari, maxsus raqamli platformalar orqali sug'urta xizmatlarini interaktiv ko'rinishda tushuntirish, turli simulyatorlar orqali sug'urtaning samaradorligini ko'rsatish orqali bu muammolarni kamaytirish mumkin.

Sug'urta kompaniyalari tomonidan ham mas'uliyat yetarli emas. Ko'p hollarda ular kreditga oid sug'urta xizmatlarini "portfelni to'ldirish" vositasi sifatida ko'rishadi, real xavf tahliliga asoslanmagan holda polislar tuzadilar. Bu esa oxir-oqibat to'lovlar yuzaga kelganda, kompensatsiyani to'lamaslik uchun sabab bo'ladi. Banklar esa bunday holatlarda ishonchini yo'qotadi va sug'urtani faqat qog'ozbozlik darajasida qoldiradi.

Muhokamadan kelib chiqib, quyidagi tizimli muammolar aniqlanadi:

1. Sug'urta kompaniyalari va banklar o'rtasida axborot va texnologik integratsiyaning yo'qligi;
2. Sug'urta mahsulotlarining standart, shaxsiylashtirilmagan modeli;
3. Underwriting tizimlarining avtomatlashtirilmaganligi;
4. Mijozlarning moliyaviy savodxonligi pastligi;
5. Sug'urta kompaniyalarining risklarni real baholashdagi sustligi;
6. Qonunchilikda kredit-sug'urta mexanizmlarining aniq talqin qilinmasligi.

Biroq muammolar bilan birga imkoniyatlar ham mavjud. O'zbekiston hukumati raqamli moliya va sug'urta xizmatlarini rivojlantirishni strategik ustuvor yo'nalish deb e'lon qilgan. Sug'urta sohasiga oid 2023-yildagi Prezident qarorida bank-sug'urta sinergiyasini chuqurlashtirish, digital xizmatlarni joriy qilish, kredit xavfini tahlil qilishda sun'iy intellektdan foydalanish bo'yicha ko'rsatmalar mavjud. Bu esa kelgusidagi islohotlarga kuchli zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, banklar faoliyatida sug'urta amaliyotini takomillashtirish bo'yicha tizimli, texnologik va ma'rifiy yondashuvlar zarur. Bank va sug'urta kompaniyalari birgalikda mijoz uchun yagona xizmat modeli yaratishi, kredit xavfini aniq baholovchi sun'iy intellekt tizimlarini joriy etishi, moslashuvchan sug'urta mahsulotlari taklif qilishi va eng asosiysi — mijoz ishonchini qozonishi kerak. Buning

uchun esa huquqiy asoslar, regulyativ mexanizmlar va texnologik infratuzilma izchil moslashtirilishi zarur.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Banklarda kredit berish jarayonida sug'urta amaliyotini takomillashtirish masalasi — moliyaviy barqarorlik, xavfni boshqarish va bank tizimining funksional yetukligini ta'minlashda strategik ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot davomida olib borilgan nazariy tahlillar, empirik kuzatuvlar, statistik hisob-kitoblar, xalqaro va milliy tajribalarning solishtirmali o'rganilishi shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston bank sektorida kredit-sug'urta sinergiyasi hali to'laqonli ishlamayapti. Quyida ushbu maqolada erishilgan asosiy ilmiy-nazariy va amaliy xulosalar ketma-ketlikda bayon etiladi.

Asosiy ilmiy xulosalar:

1. **Kredit-sug'urta integratsiyasi banklar uchun zaruratga aylangan.** Kredit portfellarining hajmi ortib borayotgan bir vaqtda, kredit xavfini minimallashtirishda sug'urta eng muhim vositalardan biri sifatida ko'rilmoqda. Biroq banklar bu vositadan to'liq foydalanmayapti, chunki mavjud sug'urta mahsulotlari universal bo'lib, kredit riskini individual darajada qoplay olmaydi.
2. **Sug'urtaning amaliy samaradorligi past.** Tadqiqotda ishtirok etgan banklarda umumiy kreditlar hajmiga nisbatan sug'urtalangan kreditlar ulushi o'rtacha 28,6% ni tashkil etgani, qaytarilmagan kreditlar bo'yicha zararining esa atigi 11,6% qismi sug'urta orqali kompensatsiya qilingani ko'rsatdi. Bu ko'rsatkichlar sug'urtaning real xavfga moslashmaganini tasdiqlaydi.
3. **Sug'urta mahsulotlari standart va moslashuvchan emas.** Mijozning shaxsiy risk profili (yoshi, kasbi, daromad manbai, moliyaviy intizomi) hisobga olinmagan holda tuzilgan polislar bank uchun real xavfni to'liq qoplay olmaydi. Natijada, kredit-sug'urta modeli ishonchsizlikka sabab bo'ladi.
4. **Texnologik yetishmovchilik bank-sug'urta integratsiyasiga to'sqinlik qilmoqda.** Axborot tizimlari integratsiyalashmagan, ma'lumotlar almashinuvi qo'lda, sekin va xatolarga moyil shaklda amalga oshirilmoqda. Avtomatlashtirilgan underwriting tizimlari yetishmaydi.
5. **Mijozlar moliyaviy savodxonligi sust.** So'rovnomalarda ishtirok etgan mijozlarning 68% kredit sug'urtasining mohiyatini tushunmaydi, 82% esa unga majburiy element sifatida qaraydi. Bu holat bank-sug'urta ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.
6. **Qonunchilikda mavjud bo'shliqlar bank-sug'urta hamkorligini cheklamoqda.** Amaldagi qonun hujjatlarida kredit sug'urtasi bilan bog'liq jarayonlar yetarli darajada reglamentlashtirilmagan, bu esa amaliyotda muayyan erkinliklar va noaniqliklar keltirib chiqarmoqda.

Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqib, quyidagi tizimli va bosqichma-bosqich **tavsiyalar** ishlab chiqildi:

1. Sug'urta mahsulotlarini shaxsiylashtirish (individualizatsiya)

- Kredit oluvchining real xavf profiliga asoslangan sug'urta polislarini ishlab chiqish lozim. Bunda mijozning sog'lig'i, kasbiy xavflari, moliyaviy tarixi, ish joyining barqarorligi kabi mezonlar hisobga olinishi zarur.
- Riskga asoslangan tarif tizimi joriy qilinishi lozim. Har bir mijoz uchun "individual risk index" hisoblab chiqilishi va unga mos polis narxi shakllantirilishi kerak.

2. Raqamlashtirish va fintech yechimlarini joriy etish

- Sug'urta kompaniyalari va banklar o'rtasida yagona **API asosidagi axborot tizimi** yaratilishi lozim. Bu orqali real vaqt rejimida ma'lumotlar almashinuvi, avtomatik verifikatsiya va monitoring amalga oshiriladi.
- Sun'iy intellektga asoslangan **automated underwriting system** ishlab chiqilishi kerak. Bu tizim kredit oluvchining hujjatlarini avtomatik baholab, unga mos sug'urta polisini shakllantiradi.

3. Kredit-sug'urta xizmatlarining "paketlashgan" modeli

- "One-stop financial solution" modeli asosida bank mijozlariga kredit + sug'urta + monitoring xizmatlarini bir paketda taklif etish zarur. Bunda xizmatlar o'zaro mos, narxlari shaffof va xizmat sifati kafolatlangan bo'lishi lozim.
- Bu model orqali mijoz uchun xizmatlar soddalashtiriladi, ishonch ortadi, bank uchun esa risk kamayadi.

4. Qonunchilik bazasini takomillashtirish

- O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Moliyaviy bozorni rivojlantirish agentligi tomonidan "Kredit sug'urtasi to'g'risida" maxsus nizom ishlab chiqilishi lozim.
- Kredit shartnomalarida sug'urta bandining yuridik talqini aniqlashtirilib, majburiylik darajasi, tartib-qoidalari va javobgarlik mexanizmlari aniq belgilanishi kerak.

5. Sug'urta kompaniyalarining malakasini oshirish

- Sug'urta kompaniyalari uchun kredit riskini baholash, bank bilan ishlash, underwriting siyosatini ishlab chiqish bo'yicha maxsus kurslar, sertifikatlar va treninglar joriy etilishi lozim.
- Sug'urta xodimlari bank tizimidagi me'yorlar bilan tanish bo'lishi, kredit auditida ishtirok etishi kerak.

6. Mijozlar moliyaviy savodxonligini oshirish

- Kredit olish jarayonida mijozlarga sug'urta haqida interaktiv tushuntirish videolari, broshyuralar, mobil ilova orqali simulatsiyalar taqdim etilishi zarur.
- Mijozlarga "kredit sug'urtasi bo'yicha shaffof tanlov huquqi" berilishi, ya'ni u sug'urta kompaniyasini mustaqil tanlashi mumkinligi qonuniy asosda kafolatlanishi kerak.

7. Sug'urtaning moliyaviy monitoringini kuchaytirish

- Sug'urta kompaniyalari tomonidan qoplangan zararlar, to'lovlar miqdori, murojaat qilingan va rad etilgan holatlar haqida banklarga oylik hisobotlar yuborilishi lozim.
- Kredit sug'urtasi samaradorligi bo'yicha "Key Risk Indicators" (KRI) tizimi joriy qilinib, banklar ichki audit tizimida baholanib borilishi kerak.

8. Kredit-sug'urta platformasini yaratish

- Milliy miqyosda barcha bank va sug'urta sub'yektlarini birlashtiruvchi raqamli "KreditSug'urta.uz" platformasini ishga tushirish kerak. Bu platforma orqali:
 - mijozlar kredit-sug'urta xizmatlarini solishtirishi;
 - shartnomalarni onlayn tuzishi;
 - da'volarni elektron yuborishi mumkin bo'ladi;
 - regulyator esa butun jarayonni monitoring qilishi mumkin bo'ladi.

Yakuniy xulosa: Banklarda kredit berish jarayonida sug'urta amaliyotini takomillashtirish — bu alohida texnik yangilik emas, balki butun moliyaviy tizimning strukturaviy islohoti, xavflarni boshqarish madaniyatining yuksalishi, moliyaviy texnologiyalarni joriy etish va xalqaro standartlarga moslashuv jarayonidir. Bu yo'lda muvaffaqiyatga erishish uchun barcha manfaatdor tomonlar — banklar, sug'urta kompaniyalari, regulyatorlar, texnologik hamkorlar va mijozlar o'rtasida uzluksiz hamkorlik zarur. Shundagina O'zbekiston bank sektorida kredit-sug'urta integratsiyasi nafaqat xavflarni kamaytiruvchi, balki xizmatlar sifatini oshiruvchi va iqtisodiy faollikni rag'batlantiruvchi kuchga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Алтман Э. И. Финансовые коэффициенты, прогноз банкротства и кредитный риск: модели Altman Z-score // Экономика и жизнь. – 2000. – № 48. – С. 34–38.
2. Freixas X., Rochet J.-C. Microeconomics of Banking. – 2nd ed. – Cambridge, MA: MIT Press, 2008. – 389 p.
3. Markowitz H. Portfolio Selection // The Journal of Finance. – 1952. – Vol. 7, No. 1. – P. 77–91.

4. Black F., Scholes M. The Pricing of Options and Corporate Liabilities // Journal of Political Economy. – 1973. – Vol. 81, No. 3. – P. 637–654.
5. Lee I. FinTech for Banking Risk Management: A Case Study of South Korea // Journal of Digital Innovation. – 2015. – Vol. 6. – P. 22–39.
6. Жўраева Г. Суғурта бозорида инновацион хизматларни жорий этишнинг назарий ва амалий асослари // Ўзбекистон молияси. – 2022. – № 4. – Б. 44–51.
7. Усмонов Қ., Аъзамова Д. Банк хизматларида суғурта механизмларининг амалий жиҳатлари // Иқтисодий таҳлил журнали. – 2021. – № 1. – Б. 12–17.
8. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки. Тижорат банклари фаолияти тўғрисида статистик ахборот. – Тошкент: МБ нашри, 2023. – 68 б.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 7 февралдаги “Суғурта хизматлари бозорини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори. – ҚХТ, 2023 й., № 54.
10. World Bank. Uzbekistan Financial Sector Assessment Report. – Washington DC: World Bank Group, 2021. – 112 p.
11. International Monetary Fund. Risk Management in Emerging Markets: Credit Risk and Insurance Tools. – IMF Working Paper WP/20/187. – Washington DC: IMF, 2020. – 33 p.